

Rukověť kavalisty

aneb kterak hrát jak Bulhar

Nátisk

Nátisk je na hře na kaval asi to nejtěžší. Ale jakmile ho jednou zvládnete, už ho nezapomenete a navíc pak zahrajete téměř na jakoukoli rouru. Nepůjde to hned. Někdo to zvládne za hodinu, jiný za týden. Důležité je vytrvat.

Při trénování nátisku se zpočátku nezatěžujeme zakrýváním tónových otvorů. Vlastně ani nepotřebujeme celý nástroj, ale stačí pouze první díl.

Rty zformujeme podobně jako při polibku nebo při pískání tak, že vydechováním vychází proud zhruba o síle obyčejné tužky. Výdech má být měkký, intenzitou podobný foukání do zobcové flétny.

Nástroj přiložíme na pravou půli úst, takže hrana kavalu se dotýká rtů v jejich středu. Přímo směřující kaval pak natočíme asi o 60° doprava. Poté foukáme přímo na levou hranu kavalu a mělo by se ozývat šustění či šum, ze kterého se po čase hledání narodí tón. Zkoušíme mírně měnit úhel, který svírá kaval k ose těla, až najdeme ten správný. Když se začne tón ozývat, zkusíme zakrývat otvory od shora směrem dolů, protože spodní tóny jsou o něco těžší.

Změnou úhlu pod kterým na kaval hrajeme se dají tóny doladit zhruba čtvrt tónu směrem nahoru i dolů.

Prsty

Tónové otvory se u kavalu zakrývají vesměs druhými články prstů. Výjimky: palec levé ruky zakrývá otvor levou hranou, prsteník levé ruky a malík pravé ruky zakrývají otvory posledním článkem. Prstoklad je to nad očekávání velice fyziologicky přirozený.

Čtyři spodní otvory na posledním díle jsou pouze doladovací a samozřejmě se nezakrývají.

Důležité je aby prsty na otvorech dobře těsnily. I minimální netěsnost způsobuje ztrátu tónu a to zejména v nižších polohách.

Začátečnickovi může pomoci potřetí prstů olejem či vodou.

Rejstříky

Kaval má čtyři běžné rejstříky a dva speciální.

Běžné rejstříky mají typický kavalový zvuk a liší se výškou tónu. Jsou to (řazeno vzestupně): *hluboký*, *základní*, *vysoký* a *nejvyšší*. Naprostá většina repertoáru se hraje v základním a vysokém rejstříku. Další dva se používají méně. Hluboký rejstřík je o poznání méně hlasitý. Nejvyšší má zas velký podíl atonálního šumu, což mu ale dodává určitou expresivitu. K přefuku a tím i změně rejstříku u kavalu dochází pouze malou změnou intenzity foukání beze změny prstokladu.

Speciální rejstříky nepřinášejí další rozsah, ale jinou barvu tónu.

Kaba je speciální rejstřík, který je poměrně těžké se naučit a plynulé hraní v tomto rejstříku je už znakem určité virtuosity. Zvuk *kaba* vzniká mírně upraveným nátiskem, kdy zní současně tóny *hlubokého* a *základního* rejstříku a jejich složením vzniká specifická barva. Rozsah *kaba* rejstříku je $d^{1,2} - h^{1,2}$

Klarinetový rejstřík je další speciální rejstřík. Tón vzniká odlišně od všech předchozích. Používá se vlastně modifikovaný nátisk pro nátrubkové nástroje. Nejblíže mu je asi nátisk historického nástroje zvaného *cin*. Zvuk klarinetového rejstříku připomíná zvukem právě *klarinet* nebo jiné jednoplátkové píšťaly typu *hornpipe*.

Hráči na kaval

Bulharsko: *Theodosii Spassov*, *Stoyan Velichkov*, *Nikola Ganchev*

Makedonie: *Angele Dimovski*, *Stefče Stojkowski*, *Mile Kolarov*, skupina *Belegzija*

Srbsko: *Aleksandra Radonič*, skupina *Izvor*, skupina *Belo platno*

Česko: *Karla Braunová (Braagas)*, *Luboš Malina (Druhá tráva)* a snad přibudou další...

Kaval má díky svému rozsahu a výrazovým možnostem velký potenciál i mimo tradiční balkánský folkór, což pěkně ukazuje třeba *Theodosii Spassov*, vystupující často na jazzových festivalech.